

автотранспортом, застрахованих в інших країнах (Германія, Латвія, Польща, Росія, Франція та ін.). В основі цих схем – злочинна змова між професійними злочинцями-крадіями та іноземцями-власниками престижних марок автомобілів. Власник транспортного засобу за винагороду передає ключі від автомобіля “викрадачеві”, значно пізніше заявляє про настання страхового випадку, що практично унеможливляє розкриття злочину.

Список використаних джерел:

1. Ларичев В.Д. Мошенничество в страховании: выявление, предупреждение, расследование/ В.Д. Ларичев. - М, 1998. – 160с.;
2. Ларичев В.Д. Совершенствовать меры защиты от страхового мошенничества /В.Д. Ларичев, В.Е. Митрохин // Финансы.- 1995. - № 5. - С. 43-46.
3. Марина М.Ю. Особливості криміналістичної характеристики злочинів, пов’язаних з отриманням страхових виплат / М.Ю. Марина// Південноукраїнський правничий часопис. – Одеса: ОДУВС, 2009. - № 2. – С. 172 – 174.
4. Уразбахтин М.М. Криминалистическая методика расследования мошенничества в области автострахования: дисс. ... канд. юр. наук: 12.00.09 / М.М. Уразбахтин. – Казань, 2013. – 198 с.

4. Проблеми теорії оперативно-розшукової діяльності

СУЧАСНІ ПОГЛЯДИ НА ВИЗНАЧЕННЯ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ТА ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ ЗЛОЧИНІВ

Кириченко О.В.

Особливе значення для розробки методик щодо виявлення і розслідування злочинів, а також встановлення осіб, які їх вчинили, мають відомості, що складають криміналістичну та оперативно-розшукову характеристику злочинів.

В юридичній літературі сутність аналізованих видів характеристик трактується по-різному. Наприклад, М.В. Салтевський до структури криміналістичної характеристики злочину включає: предмет безпосереднього посягання; спосіб вчинення злочину в його широкому розумінні; типову обстановку – «слідову картину» в її широкій інтерпретації – та особу злочинця [1, с. 420]. У той же час В.С. Кузьмічов і Г.І. Прокопенко до цієї структури включають, крім названих елементів, ще й особу потерпілого (для окремих видів чи груп злочинів: демографічні дані, відомості про спосіб життя, риси характеру, звички, зв’язки та стосунки, ознаки віктимності тощо) [2, с. 253].

Криміналістична характеристика злочину, на думку деяких учених, має достатньо складну структуру, в якій частіше за все розрізняють: 1) характеристику типової вихідної інформації; 2) системи даних про типові

способи вчинення та приховування даного виду злочину та типові наслідки їх застосування; 3) особу ймовірного злочинця та ймовірні мотиви й цілі злочину; 4) особу ймовірної жертви злочину та дані про типовий предмет посягання; 5) дані про деякі типові обставини вчинення злочину (місце, час, обстановка); 6) дані про типові обставини, що сприяють вчиненню конкретного виду, роду злочинів [3, с. 688].

Криміналістичну характеристику В.Ю. Шепітько наповнює такими взаємопов'язаними ознаками: 1) спосіб злочину; 2) місце та обстановка; 3) час вчинення злочину; 4) знаряддя та засоби вчинення злочину; 5) предмет злочинного посягання; 6) особа потерпілого (жертви); 7) особа злочинця; 8) типові сліди злочину [4, с. 253]. Майже подібну позицію щодо кількості складових структури криміналістичної характеристики висловлюють І.С. Андрєєв., Г.І. Грамович і М.І. Порубов, які включають до неї дані про: 1) матеріальні сліди злочину; 2) спосіб вчинення та приховування злочину; 3) місце, час і механізм його вчинення; 4) обстановку вчинення злочину; 5) предмет злочинного замаху; 6) мету та мотиви кримінального діяння; 7) особистісні властивості учасників кримінального процесу; 8) обставини, що сприяють вчиненню злочину [5, с. 180].

Слід зазначити, що суттєве значення для підвищення ефективності здійснення заходів оперативного (ініціативного) пошуку та оперативно-розшукових заходів щодо встановлення особи, яка вчинила злочин, має своєчасне отримання інформації про спосіб вчинення злочину, характерні дії злочинців, їх кількість, наявність вогнепальної зброї тощо. Саме ці ознаки розкриваються під час надання криміналістичної характеристики. Спосіб вчинення злочину – це сукупність (система) прийомів і методів, що використовуються при вчиненні злочину [6, с. 108], сутність якого полягає в тому, що він являє собою внутрішньо властиву йому операційну, динамічну своєрідність виконання дії [7, с. 34].

Спосіб вчинення злочину, за висловлюванням С.М. Зав'ялова, є детермінованою суб'єктивними і об'єктивними чинниками системою (комплексом, сукупністю) взаємопов'язаних актів поведінки людини, що містить у собі якісну характеристику злочинної дії (бездіяльності), в ньому відбиваються певні якості особистості злочинця, форма вини, мотив і мета злочину. У криміналістичному значенні спосіб вчинення злочину – це об'єктивно і суб'єктивно зумовлена система поведінки суб'єкта до, в момент і після вчинення ним злочину, що залишає різного роду характерні сліди зовні, які дозволяють за допомогою криміналістичних прийомів і засобів уявити сутність події, що відбулася, своєрідність злочинної поведінки правопорушника, його окремі особистісні дані. Найповніше відомості про способи вчинення злочинів концентруються, групуються і узагальнюються в конкретних методиках розслідування злочинів. На формування способу вчинення злочину, що утворюється із взаємопов'язаних елементів, спрямованих на готування, вчинення і приховання злочину, суттєво впливають різні чинники, які можна поділити на зовнішні (присутні на момент готування і вчинення злочину в навколишньому середовищі, що не залежить від особи

злочинця) і внутрішні (що визначаються самою особистістю злочинця) [8, с. 5].

Таким чином, можна стверджувати, що вчинення злочину складається з таких взаємопов'язаних дій, як підготовка до вчинення злочину, безпосереднє вчинення злочину та приховування злочину. При цьому особи, вчинюючи найбільш небезпечні злочини, у більшості випадків головну увагу приділяють прихованню злочину, не наважуючись на його вчинення, доки не обміркують та у необхідній мірі не здійснять комплекс заходів, спрямованих на приховання факту злочину або своєї участі у ньому. При вчиненні зазначених дій спосіб не може розглядатися окремо від знарядь і засобів, застосування яких, за словами Г.Г. Зуйкова, вважається найбільш важливою ознакою способу вчинення злочину, за якою способи відрізняються один від одного [9, с. 78-79].

Криміналістична характеристика злочинів взаємопов'язана з оперативно-розшуковою характеристикою, дискусія щодо сутності якої точиться серед науковців уже тривалий час. Так, Д.В. Гребельський під оперативно-розшуковою характеристикою розуміє сукупність низки інформаційних ознак, упорядкованих і взаємопов'язаних між собою, почерпнутих із різних інформаційних джерел, що входять насамперед до криміналістичної, кримінологічної, психологічної, економічної та інших характеристик злочинів [10, с. 73], а на думку Е.О. Дідоренка та Б.І. Бараненка – це складна інформаційна модель, яка поєднує в собі комплекс специфічних ознак, особливостей, що характеризують злочинні вияви як певні акти людської діяльності у сполученні з безпосередніми причинами й умовами, головною рисою яких є взаємозв'язок з потенційно кримінальним соціальним оточенням [11, с. 11]. В.С. Кубарев та І.В. Кубарев вважають цю категорію інформаційною моделлю, що ґрунтується на урахуванні специфіки об'єктів протиправних посягань і всебічному, глибокому аналізу механізму вчинених злочинів (насамперед способів приховування) і покликана зорієнтувати оперуповноваженого на ймовірні напрями пошуку ознак приховуваних слідів, які можна здобути тільки в результаті використання оперативно-розшукового інструментарію [12, с. 67].

На думку В.Є. Тарасенка та В.Д. Пчолкіна, оперативно-розшукова характеристика формується на основі як офіційних, так і конфіденційних відомостей та становить сукупність кримінально-правових, криміналістичних, кримінологічних і інших упорядкованих і взаємозалежних специфічних ознак, розглядуваних з позицій ефективного застосування оперативно-розшукових сил, способів і методів боротьби зі злочинністю [13, с. 4; 14, с. 122]. М.Ю. Літвінов пропонує визначити оперативно-розшукову характеристику злочинів як опис закономірностей механізму вчинення і приховування неочевидних і латентних злочинів, а також ухилення від правосуддя, що дозволяє виявити пошукові ознаки злочинної діяльності та криміногенні чинники і на їх основі окреслити ймовірні напрями запобігання злочинам і їх розкриття [15, с. 125]. До об'єктивних чинників оперативно-розшукової характеристики В.Г. Телейчук відносить: вибір способу вчинення злочину, характерні особливості об'єкта, на який планується вчинити злочинне посягання; наявність вогнепальної та іншої зброї, технічних знарядь та приладів, транспортних засобів тощо; до суб'єктивних чинників – наявність

злочинного досвіду, здійснення розвідувальних заходів стосовно обраного об'єкта вчинення злочину; соціально-демографічну характеристику злочинців та психологічні особливості злочинця [16, с. 8-9].

Як вбачається з наведеного, оперативно-розшукову характеристику слід розглядати як опис закономірностей механізму вчинення і приховування неочевидних і латентних злочинів, а також ухилення від кримінального судочинства, що дозволяє виявити пошукові ознаки злочинної діяльності та криміногенні чинники і на їх основі окреслити ймовірні напрями виявлення та запобігання злочинам, способи приховування злочинів.

Враховуючи існуючі погляди на визначення оперативно-розшукової характеристики злочинів та аналіз наукових робіт з проблем оперативно-розшукової протидії окремим видам злочинів, слід зазначити, що оперативно-розшукова характеристика охоплює сукупність ознак, які властиві для криміналістичної, кримінологічної, а в деяких випадках й кримінально-правової, характеристик злочинів. У зв'язку з цим виникає питання про доцільність виокремлення такої категорії, як оперативно-розшукова характеристика злочинів. Про оперативно-розшукову характеристику можна буде лише говорити у тому випадку, коли будуть чітко окреслені ознаки, характерні саме для цього виду характеристики, з урахуванням кримінально-правових, кримінологічних та криміналістичних аспектів. Тому зазначене питання є актуальним для теорії оперативно-розшукової діяльності, та яке потребує подальшого дослідження.

Список використаних джерел:

1. Салтевський М. В. Криміналістика (у сучасному вигляді) : підруч. / М. В. Салтевський – К. : Кондор, 2005. – 588 с.
2. Кузьмічов В. С. Криміналістика : навч. посібник / В. С. Кузьмічов, Г. І. Прокопенко ; за заг. ред. В. Г. Гончаренка та Є. М. Моїсеєва. – К. : Юрінком-Інтер, 2001. – 368 с.
3. Криміналістика : учеб. / Т. В. Аверьянова, Р. С. Белкин, Ю. Г. Корухов, Е. Р. Россинская ; под ред. Р. С. Белкина. – М. : Изд-во Норма (Издательская группа Норма – Инфра-М), 2000. – 990 с.
4. Шепитько В. Ю. Криміналістика : курс лекцій. – 2-е изд., перераб. и доп. / В. Ю. Шепитько. – Х. : ООО “Одиссей”, 2005. – 368 с.
5. Андреев И. С. Курс криміналістики / И. С. Андреев, Г. И. Грамович, Н. И. Порубов ; под ред. Н. И. Порубова. – Мн. : Вышш. шк., 2000. – 335 с.
6. Кримінальне право України: Загальна частина : підруч. / [М. І. Бажанов, Ю. В. Баулін, В. І. Борисов та ін.] / за ред. М. І. Бажанова, В. В. Сташиса, В. Я. Тація. – К. – Х. : Юрінком Інтер – Право, 2001. – 416 с.
7. Панов М. Безпека як фундаментальна категорія в методології правознавства (до постановки проблеми) / М. Панов, В. Тихий // Вісник Академії правових наук України. – 2000. – № 3 (22). – С. 12–13.
8. Зав'ялов С. М. Спосіб вчинення злочину: сучасні проблеми вивчення та використання у боротьбі зі злочинністю : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 “Кримінальний процес і криміналістика; судова експертиза” / С. М. Зав'ялов. – К., 2005. – 21 с.

9. Зуйков Г. Г. Криминалистическое понятие способа совершения преступления. Поиск преступников по признакам способов совершения преступлений : учеб. пособие / Г. Г. Зуйков. – М. : НИиРИО ВШ МВД СССР, 1970. – 191 с.
10. Гребельський Д. В. О состоянии криминалистических и оперативно-розыскных характеристик / Д. В. Гребельський // Криминалистическая характеристика преступлений : сб. науч. тр. – М. : Всесоюзный институт по изучению причин и разработке мер по предупреждению преступности, 1984. – С. 73–79.
11. Дідоренко Е. О. Методологічні проблеми оперативно-розшукової діяльності як окремої галузі наукового знання / Е. О. Дідоренко, Б. І. Бараненко // Методологічні проблеми теорії та практики ОРД у сучасних умовах : Спецвипуск «Вісника Луганської академії внутрішніх справ імені 10-річчя незалежності України». – 2004. – С. 3–28.
12. Кубарев В. С. Пути совершенствования оперативно-розыскной методики раскрытия латентных преступлений, совершаемых организованными преступными сообществами / В. С. Кубарев, И. В. Кубарев // Проблемы вдосконалення ОРД ОВС у напрямку боротьби з організованою злочинністю : Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ. – 2007. – Спецвипуск № 2. – С. 65–72.
13. Тарасенко В. Є. Роль і значення оперативно-розшукової характеристики злочинів при аналізі оперативної обстановки / В. Є. Тарасенко // Науковий вісник Львівського юридичного інституту. – 2004. – № 1. – С. 3–7.
14. Пчолкін В. Д. Розкриття злочинів у харчовій промисловості : монограф. / В. Д. Пчолкін. – Одеса, 2005. – 376 с.
15. Літвінов М. Ю. Поняття оперативно-розшукової характеристики злочинів / М. Ю. Літвінов // Бюлетень обміну досвіду роботи. – 2009. – № 179. – С. 119–128.
16. Телейчук В. Г. Особливості попередження та розкриття оперативними підрозділами МВС України розбійних нападів на квартири громадян : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 21.07.04 "Оперативно-розшукова діяльність" / В. Г. Телейчук. – К., 2008. – 18 с.

ЮРИДИЧНА ВИЗНАЧЕНІСТЬ ЗМІСТУ ТА ФОРМИ КОНТРОЛЮ ЗА ВЧИНЕННЯМ ЗЛОЧИНУ

Негодченко О.В., Кісельов О.О

Проблеми реформування процесуального законодавства, взагалі, і інституту негласних слідчих (розшукових) дій, зокрема, в центрі уваги науковців [1-4]. Але існуючі публікації не вичерпують всю складну проблему, а швидше утворюють фундаментальну базу для її подальшого дослідження.